

SKÖNA FABRIKER

Vad är en fabrik? Med industrisamhällets avveckling följer en ny ruinromantik. Över hela västvärlden blir slitna tegelfasader och rostbruna maskinhallar till nya utflyktsmål, gallerier, caféer eller trendiga arbetsplatser. Samtidigt skapas nya industrilokaler, där besökarnas intryck är lika viktiga som den vackert tillrättalagda produktionen. Är det bilar eller upplevelser som tillverkas här?

Industrial Cool är namnet Robert Willim har gett denna nya trend. Som etnolog och forskare vid Lunds universitet har han under ett antal år följt denna utveckling. Hans kulturanalys är utvecklad i dialog med konstnärlig gestaltning.

Robert Willim, forskare i etnologi, ger 1 december ut boken *Industrial Cool – Om postindustriella fabriker* (Humanistiska fakulteten, Lunds universitet. ISBN 978-91-976434-1-2). Boken kompletteras av bilder liksom musik på webbplatsen <http://www.industrialcool.net/>

Kontakt: robert.willim@etn.lu.se Tel: 0733-321 971

UTDRAG UR INLEDNINGEN:

Dresden, Tyskland. En industri präglad av glas, transparens och smakfull belysning. ”Ett konstant marknadsföringsevenemang”. Här i Volkswagens bilfabrik *Die Gläserne Manufaktur* (Den transparenta fabriken) tillverkas företagets prestigemodell *Phaeton*. Besökare liksom presumtiva bilköpare välkomnas till anläggningen, där produktionen tar plats med endast en glasruta mellan besökare och arbetare. De som monterar bilarna är vitklädda, arbetar med tysta batteridrivna verktyg och i ett relativt långsamt tempo. Det ska utstrålas noggrannhet, värdighet och omsorg. De anställda är på sätt och vis både arbetare i produktionen och skådespelare. Det är en iscensatt produktion som tar plats i fabriken.

Essen, Tyskland. Tung industri, en kolgruva med tillhörande koksverk. Här råder nu i början av 2000-talet en påtaglig stillhet, som under dygnets mörka timmar förstärks av suggestiv ljussättning. Blått och rött ljus ger det avstannade maskineriet i fabriken ett fantasieggande skimmer. *Zeche Zollverein* är en anläggning som av UNESCO klassas

som världskulturarv. I byggnaderna har nya verksamheter etablerat sig. Restauranger och caféer, besökscentrum och presentbutiker som presenterar den tidigare industrin, ett designcentrum, konstnärsverkstäder och festlokaler. Koksugnarna har slocknat, och istället lagas det gourmet-mat och bränns keramikkonstverk i lokalerna på området. Zollverein är en regenererad industri, en återuppstånden fabrik.

Båda dessa exempel pekar på tillverkningsindustrins förändring i Europa. Såväl Den transparenta fabriken, byggd för att fungera som ett oavbrutet marknadsföringsevenemang, liksom den återuppståndna Zeche Zollverein i Essen visar på framväxten av det jag kallar för *Industrial Cool*. Det handlar om *estetisering* av äldre tillverkningsindustri, som till exempel stål-, textil-, livsmedels- och fordonsindustri. Estetiseringen innebär att industrin kopplas samman med behagande upplevelser, med konsumtion, spänning, trivsel och rekreation.

Estetiseringen har att göra med skapandet av ett ökat avstånd till industrins negativa och i många år så framträdande karakteristika. Allt färre människor i Västeuropa och Nordamerika har numera en omedelbar relation till industriarbete. Fabriker har sedan 1970-talet flyttat till andra delar av världen eller stängts i takt med att ägarna har sett produktionen som olönsam. Stora områden och flera städer dominerade av tung industri har förändrats och präglas numera av nya näringar eller har blivit till nedgångna ”rostbälten”.

Fysiskt tunga industriarbeten omvandlas också till kontrollrumsarbete där arbetsredskap i form av skärmar och tangentbord ersätter direktkontakten med bullrig, hälsovådlig och smutsig utrustning. Man kan lite skämtsamt uttrycka det som att alltfler arbetare idag duschar innan de går till jobbet istället för efteråt. Detta uppkomna avstånd gentemot tidigare centrala delar av industriell verksamhet ger utrymme för estetisering liksom för en nostalgisk färgning av industrin. Industrin har i samband med dessa omvandlingar blivit tydligt *historiserad*, vilket innebär att industrisamhället i alltfler sammanhang framställs som en förfluten epok.

Syftet med denna bok är att analysera hur tillverkningsindustrin estetiseras och historiseras. Exempel tas upp som visar hur industrin på olika sätt kopplas samman med behagande upplevelser och med verksamheter som förstärker föreställningar om en tidlig utvecklingsriktning där industrisamhället metaforiskt försvinner i backspegeln. Boken är indelad i tre huvuddelar.

- Jag börjar med att se på det jag kallar för *iscensatta fabriker*. Den transparenta fabriken i Dresden är det centrala empiriska exemplet i denna första del. Här framgår det hur nybyggda industrier används för kundmöten och framförallt som *brandscares* vilka manifesterar företags varumärken.
- Den andra delen baseras på en analys av två *återuppståndna fabriker* i Ruhr, nämligen Zollverein-anläggningen, samt ett före detta järnverk som under namnet Landschaftspark Duisburg Nord numera fungerar som en landskapspark. I båda fallen tar en nostalgisk auraproduktion kring äldre industri plats.
- Dessa två första delar kommer sedan att relateras till en tredje del. Det handlar om lockelsen hos *industriruiner*, om hur övergivna industrimiljöer blir del i en utbredd ruinturism. Flera nedlagda fabriksmiljöer har blivit utflyktsmål för fotodokumentationer och äventyrsexpeditioner, och miljöerna blir del av ett känslofyllt landskap där fabriken kan fungera som materiella illustrationer till berättelser om 1900-talets industrisamhälle. Den övergivna industrin har inte officiellt inkorporerats i program för kulturarvs- och upplevelseproduktion, och just därför är den fruktbar att förhålla sig till i diskussionen.

Dessa tre delar säger tillsammans något om framväxten av *industrial cool* och om fenomenet postindustriella fabriker.